

ІНДИВІДУАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ПОЧУТТЯ ГУМОРУ В ПРОФЕСІЙНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ ПЕДАГОГІЧНИХ ПРАЦІВНИКІВ

Шевченко О. М., Сущенко Л.А.

*Полтавський державний медичний університет
shevchenko.36028@gmail.com, sushchenkolyuda02@gmail.com*

Гумор відіграє важливу і не завжди однозначну роль у житті людини. Більшість дослідників розглядають гумор та його прояви у людини як одну з важливих особливостей, що значно відрізняють людську психіку від психіки тварин. Практичне значення гумору в людському житті розуміється вченими з різних позицій, залежно від уявлень про основні механізми та рушійні сили, що визначають людську поведінку та діяльність.

Почуття гумору, поряд з іншими психологічними феноменами, забезпечує додатковий ресурс адаптації в соціальній середовищі, що змінюється (С. Маничев, М. Чураков, С. Посохова, Н. Марченкова). Як показують експериментальні дослідження та спостереження, гумор виконує різноманітні функції. Зважаючи на численність функцій гумору, зокрема, здоров'язбережувальну, профілактичну, пізнавальну, виховну, розважальну, емоційну тощо, задля використання позитивних ідей у сучасному освітньому просторі його використання потрібно досліджувати в історії освіти і педагогіки.

Почуття гумору виступає не лише особливим фільтром, що відбиває різноманітні події життя. Це почуття є зрілим захисним механізмом, що дозволяє ефективно пристосовуватися до ситуацій навколишньої дійсності, знімати напруженість у ситуаціях взаємодії та позитивно впливати на партнерів зі спілкування. Практика показує, що в деяких видах професійної діяльності почуття гумору стає важливою особистісною якістю, яка допомагає успішно адаптуватися та ефективно здійснювати свої професійні функції.

Акцентуючи на різноманітності гумору, О. Шпортун називає його синоніми: «дотепність, жарт, фарс, дражнилка, смішилка, хіхікання, дурносміх, блазнювання, сатира, каламбур, глузування, гротеск» [7, с. 234]. Використання гумору в педагогіці й освітній галузі є популярною темою досліджень багатьох українських і зарубіжних учених. Слід звернути увагу на те, що українські педагоги (П. Гжибовський, І. Кузьма, Н. Старовойтенко, В. Чайка), звертають увагу на недостатність застосування гумору в навчальних закладах.

Ми розуміємо «почуття гумору» як властивість особистості, яка полягає у здатності розуміти смішне, схильності до переживання задоволення від оцінки структурних та змістовних компонентів

ситуації та характеристик об'єктів взаємодії, що виражається в індивідуально-своєрідній формі емоційних та поведінкових реакцій.

В основі почуття гумору як психологічного явища лежить кілька компонентів, різних за своєю природою. До них належать емоційні, когнітивні та поведінкові (регулятивні) складові гумористичних проявів. У ході соціального пізнання індивід відбиває та конструює соціальний світ, і цей процес завжди опосередкований його індивідуально-типологічними особливостями, які характеризують цю людину як особистість, як суб'єкта праці та спілкування. Особливості почуття гумору, таким чином, визначаються індивідуально-психологічними особливостями конкретної людини, її когнітивною, емоційною сферою, соціальними установками, що склалися, і поведінковими стереотипами.

Проблема індивідуальних особливостей почуття гумору ще далека від рішення. Аналіз індивідуальних особливостей прояву почуття гумору може стати основою для ефективного використання та управління цим феноменом у процесі психологічного забезпечення діяльності педагогічних працівників.

В. Бесонна [1] виділяє наступні функції гумору в педагогіці: сприяє зняттю фізичної та психологічної напруги; привертає увагу до важливих моментів у поясненні педагога; забезпечує розвиток критичного та логічного мислення; підсилює мотивацію навчання; дає змогу здійснити плавний перехід від одного етапу заняття до іншого; дає змогу в досить делікатній формі, не звертаючись особисто, порушити питання дисципліни; допомагає обговорити проблему, що хвилює, у позитивному руслі, продемонструвати позитивне в негативній ситуації; впливає на засвоєння матеріалу, адже комічні приклади запам'ятовуються ліпше, ніж просто інформація; дає змогу виправити помилки здобувачів освіти, не викликаючи водночас негативної реакції; сприяє доброзичливим відносинам як усіма учасниками навчального процесу; забезпечує ефективний результат та зворотній зв'язок у навчально-виховному процесі; розвиває творчий потенціал здобувачів освіти та розкриває їх особистість з нового боку.

Почуття гумору є властивістю особистості, що полягає у здатності людини розуміти смішне, її схильності до переживання задоволення від когнітивної оцінки комічного, що виражається в індивідуально-своєрідній формі емоційних та поведінкових реакцій. Прояв почуття гумору залежить від статево-вікових особливостей, а також індивідуально-психологічних особливостей, таких як темперамент, агресивність, сензитивність, поєднання яких визначають конкретний тип почуття гумору.

Педагог, який застосовує гумор у педагогічній діяльності, повинен: передбачувати результат використання жартів; доцільно та

ефективно їх використовувати; вміти нейтралізувати конфлікти; викликати повагу у здобувачів освіти.

Гумор має бути природнім. Необхідно зазначити, що гумор доречний лише викладачеві, який має авторитет у здобувачів освіти. Викладачеві-початківцю не варто намагатися застосовувати гумор. Для викладача бути самим собою набагато важливіше, ніж намагатися вразити здобувачів освіти. Тож жарти мають природно поєднуватися і з особистістю людини, і зі стилем викладання. Невдалий жарт може зіпсувати заняття. Можна застосовувати веселе відео, меми та ін. Сміятися разом зі здобувачами освіти, а не над ними.

У різному віці здобувачів освіти веселять різні речі. Радимо ознайомитися із роботами Пол Мак Гі з Техаського технічного університету, який пояснює етапи розвитку гумору.

Розвиток гумористичних умінь та навичок дозволяє оптимізувати характеристики почуття гумору у викладачів, що призводить до підвищення ефективності адаптації, підвищення захисних функцій, швидкого додання стресових ситуацій, поліпшення соціальних взаємодій.

Отже, використання гумору у навчально-виховному процесі має принципове значення, адже мета сучасної освіти не лише в передаванні знань. Використання жартів дає змогу гідно виходити із складних ситуацій, уникати конфліктів, обговорювати протиріччя. Сміх демократизує педагогічне спілкування, впливає на всіх учасників освітнього процесу.

ЛІТЕРАТУРА

1. Бесонна В. Гумор як інструмент педагогічного процесу. http://hpsl.in.ua/images/stories/vuxovna_robota/psixolog/Гумор%20у%20педагогіці.%20Педагогам.pdf
2. Дубініна О. С. Використання гумору у педагогічній діяльності. *Вісник НТУУ«КПІ»*. Філософія. Психологія. Педагогіка : зб. наук. праць. 2012. № 1(34). С. 90–93.
3. Писарчук О., Чайка В. Психолого-педагогічний потенціал гумору як засобу навчання і виховання учнів початкової школи. *Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету ім. В. Гнатюка*. Сер. Педагогіка. Тернопіль: ТНПУ ім. В. Гнатюка, 2021. № 2. С. 41–49.
4. Шпортун О. Гумористичні методики в психотерапії та консультуванні. *Науковий вісник МНУ імені В. О. Сухомлинського*. Психологічні науки. № 1 (17), квітень 2017. С. 234–240. URL: <http://mdu.edu.ua/wp-content/uploads/psihol-visnik-17-2017-43.pdf>
5. Baibakova I. M., Hasko O. L. (I. M. Байбакова, О. Л. Гасько). Investigation humorology in the process of English language teaching. Дослідження гуморології у процесі навчання англійської мови. *Інноваційна педагогіка*. 2022. Вип. 46. С. 15–18.